

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901-L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Carme Albert Orrea.**

FONS: TECLA SALA.

Data: Desembre 2002.

Entrevistadora: Mireia Mascarell.

Duració: 1 hora, 15 minuts.

Signatura: Ot8

CARA A:

Em vol dir el seu nom i cognoms perquè quedi gravat?

Carmen Albert Orrea.

I més o menys la edat que té vostè, l'any que va néixer?

1935. Tinc 67 anys, o sigui, que aquest any quan arribi el novembre en faré 68. Vaig treballar 30 anys a la Tecla Sala, t'ho dic ja perquè això vas gravant-ho, eh?

Sí, sí. Escolti, una pregunta abans de res, la seva família són d'aquí de l'Hospitalet o...?

Jo... la meva germana viu aquí a Pubilla Cases, viu aquí, va néixer aquí a aquest pis. Jo vaig néixer aquí al costat, al 29, tots dos som d'aquí Hospitalet, però el nostres pares eren nascuts a València, eren valencians, lo que passa que ja no hi són, eh? fa molts anys. I la meva família som la meva germana i jo i prou. Ella és casada, té fills, té néts...

I com és que entra a la fàbrica? A quina edat va ser?

Jo vaig entrar als 14 anys "recient" fets, anys 1949, perquè treballava la meva mare, i és clar, com que ella era vídua "pues" jo necessitava treballar perquè la meva mare ho necessitava també, i vaig treballar de l'any 49, del novembre, del 14 de novembre del 1949 "hasta" el 23 de març del 1979 que va ser quan l'empresa va tancar.

Carai, quina memòria! Vostè se'n recorda de dates i tot!

Sí, sí, el 16 de març vem plegar.

Escolti, i a part de la seva mare també va treballar la seva germana?

No, ella va agafar un altre ofici, ella és brodadora.

Ah, molt bé, i la seva mare on estava, a quina secció?

¿????????? Als aspids, a dalt de tot, als aspids, a on feien les madeixes del fil. Jo vaig entrar i vaig treballar amb ella, vaig aprendre i després "bueno", les qüestions de... ja van posar altres màquines, com era l'ovillador, doblador i tot això, eh? Que són màquines que feien els rodets per anar ja a la filatura, que fèiem les vitlles, perquè el fil "antes" no surt de l'empresa passa per moltes mans, eh?

Sí, ara m'haurà d'explicar tot això perquè jo no en sé res. Escolti, la seva mare quan van venir de València cap aquí va entrar a treballar ja...?

No, ella tenia un any quan va vindre de València. Ella va néixer a l'any 10, "pues" va vindre a l'any 11 junt amb els seus pares, i va entrar, em sembla que va entrar a l'any 22 a treballar.

O sigui, que ella va viure la guerra civil a dintre la fàbrica.

Sí, sí, sí, sí. Ella va viure la guerra civil a dintre la fàbrica, i estant treballant, estant treballant, que treballaven, van anar a buscar al director, a l'encarregat i els van matar. Un és el pare del Peiró, i l'altre era el director, el pare del doctor Solanich.

Això se'n recorda que la seva mare l'hi havia explicat.

Això ho havia explicat la meva mare, jo això no vaig viure-ho, eh? Sí que vaig viure la guerra, però d'això jo no me'n recordo, que era jo molt petiteta, era de mesos.

I li havia explicat alguna cosa més la seva mare de quan la guerra civil?

"Bueno", de quan la guerra civil "pues" és clar, treballaven, a vegades estaven treballant i es quedaven sense corrent, i tenien que estar allà, clar, tenien de fer les hores. I "bueno", lo d'agafar a ningú es veu que no van agafar a ningú més, segons ella, eh?, perquè n'hi van haver uns quants que es veu que van poder marxar, com el germà del Peiró. No, aquell em sembla que estudiava per capellà i va vindre de València aquí, i quan va ser aquí es veu que el van agafar. No sé, em sembla que matar-lo no el van matar, va morir de mort natural, no sé de què però...

I recorda si la seva mare li havia explicat si havien passat por durant la guerra?

Por? Home, clar, por sí que en van passar, perquè és clar, les bombes les tiraven allà a on les tiraven, però allà no van encertar mai cap, van tindre aquesta sort, eh? Però és clar, de por sí, de por sí.

El seu pare per això no hi va treballar a la fàbrica.

No, el meu pare treballava... El meu pare es va morir a l'any 47, fixa't tu si fa anys que és mort! Jo tenia 11 anys "allavors". Treballava aquí abaix, saps aquí abaix que hi ha el mercat dels "pajaritos"? Que hi havia una bóvila que era la bóvila del Barranyar, aquí hi treballava ell.

Llavors com va ser que la seva mare va entrar a la Tecla Sala? Que hi havia algun conegut potser? No ho sap.

Això ja no ho sé jo, perquè va ser a l'any 22 deia ella.

Clar, feia molts anys. "Bueno", llavors arriba l'any 49, vostè fa 14 anys i diu:

"Vinga, som-hi...!"

I als poquets dies vaig entrar.

"Cap a la fàbrica!"

Sí.

Llavors comença a fer d'ajudant...

Amb la meva mare, amb la meva mare.

Ella estava allà... no era encarregada sa mare, era una treballadora.

No, no, ella era una treballadora com una altra, eh? No, no...

I quin horari feia, se'n recorda?

Quan vaig entrar fèiem de la 1 i mitja de la tarda fins... em sembla que plegàvem “allavontes” a les 11 “menos” quart del vespre.

Déu n’hi do!

Sí, treballàvem moltes hores “allavors”, i els dissabtes plegàvem a les 7, de la 1 i mitja a les 7 em sembla que era. Això ho fèiem per plegar els dissabtes més d’hora, però és que fèiem moltes hores “allavors”, no com ara que fan els dissabtes festa i tot això, “allavontes” no.

I sempre va fer aquest horari de tarda?

No, “allavontes” vaig canviar, després me’l vaig canviar jo al matí quan ja feia uns quants anys. Vaig canviar al matí, de les... primer era a les 5 i mitja, de les 5 i mitja a la 1 i mitja, i després ja vem fer l’horari de 6 a 2, i a última hora ja vem treballar de 6 a 2, i n’hi havia que entraven a la tarda i treballaven de les 2 a les 10 de la nit.

I per què va canviar d’horari, que va ser quan es va casar?

No, perquè la meva germana tenia un “novio” i “allavontes” per no deixar-la sola la meva mare va dir: “A ver” si tu te puguessis canviar al matí i jo a la tarda!” Les “tonteries” que hi havia “allavors”, el que vol fer mal ho fa igual, eh? Però “bueno”... “allavontes” hi havia aquestes coses.

I a part de la seva mare hi havia algú més de la família o coneguts, veïns, que hi treballassin a la fàbrica?

“Bueno”, l’únic que hi havia, que també és morta avui dia, una cosina germana del meu pare... però ja és morta, eh? Una cosina germana, i la filla d’una altra cosina.

I a on estaven, a quines seccions, se’n recorda?

Aquestes treballaven una a la tarda, aquesta, la filla de la cosina treballava a les metxeres, que feien una metxa, i l’altra treballava al mateix on treballava jo.

Expliqui’m això que em deia de que el fil està molta estona per dintre la fàbrica fins que surt.

Home, “antes” no surt al carrer... perquè aquí de teixits no n’hi havia, només fèiem el fil, però és clar, “antes” no fem el fil, primer hem de fer la metxa, després l’hem de tenyir, després passar ja a fer les bitlles...

A les contínues és això?

Sí, després si era el fill de dos caps els dobladors ajuntaven els dos caps. “Allavontes” tornava a passar a les màquines, tornaven a fer bitlles, i d’aquí ja anava la carrer, i feien “ovillos”, “allavontes” anava al tint... És que passa per moltes mans, no és allò de dir: “Faig el fill i ja està!” No, si s’ha de tenyir escolta’m l’hem de fer amb unes motlles perquè quedi flonjo perquè entri el tint a dintre, eh? i “allavontes” quan està tenyit l’hem de passar a unes altres rodets que hi havia, i “allavontes” posar-los ja a les màquines que feien els “conos” aquests que tu no sé si els has vist, que hi ha uns “ovillos” que són cònics, com els “conos” aquests que posen, una cosa així, però varies mides, eh? I “allavontes” d’aquí ja sortien cap a Sabadell i Terrassa i la Costa Brava i tot això, que anaven a repartir a les fàbriques que feien els teixits.

Escolti, els “Aspis” que és on estava vostè al principi, això és la última màquina de totes ja o no?

Aquí no és que fos la última màquina, aquí fèiem les madeixes i aquí ja fèiem uns rotllos així per anar a fora, les portaven a les dos fàbriques per fer els teixits.

Per fer ja els teixits.

Sí.

El retord per això estava abans.

Sí.

O sigui, a la planta de dalt de tot...

Hi havia el “retord”, sí.

Primer hi ha el “retord” i després passa als “Aspis”, no?

Sí, el “retord”, i després passa als “Aspis”, que fèiem fil de cotó que ja fèiem el fil tenyit. Allà ja portaven el fil tenyit, negre, gris, com el demanés el client, i fèiem unes bitlles i de les bitlles ja passaven als “Aspis” que feien les troques.

O sigui, després ja això ja se'l duien els nois...

Després ja s'ho portaven ja al camió, ho carregaven i ja s'ho portaven a fer “pues” el que tinguessin que fer, o roba de “texans” o roba de... en fi, havien fet roba “hasta” em sembla que per algun hospital, també havien fet roba, eh? Nosaltres no, fèiem el fil, això les altres fàbriques.

Ja, però vostè ho sabia...

En el albarà ho deia.

Escolti, i en aquesta secció anaven a preu fet, no?

Sí.

Totes?

Totes, totes a preu fet.

I llavors hi havia una màquina que comptava? Com era això?

“Bueno”, n'hi havien noies que controlaven... N'hi havien noies que controlaven, quan més feia més guanyava una.

Era millor així, estar a preu fet o...?

Home... sí i no, sí i no, a vegades que sí, però hi havia vegades que...

Que treballaves molt i...

Treballaves molt i no...

Clar, en el moment per exemple, que hi havia un tall de corrent o alguna cosa així vostès...

Ah, si no hi havia corrent no podíem treballar.

I llavors tampoc no podien comptar diguem per cobrar.

No.

En canvi les que estaven treballant a jornal diguem...

A jornal era el retord, la filatura, tot això, a aquestes els hi era igual, però nosaltres quan més caixes buidàvem millor per nosaltres, i als altres els hi donava igual.

I llavors era una feina també que estaven més així, no?

Molt nerviosa, una feina que a veure la que podia més.

Escolti, quantes dones hi havia més o menys als “Aspis”?

“Pues” mira, “allavontes” hi havien 21 “Aspis”, “pues” 21 dones, a cada “Aspi” hi havia una.

Cada “Aspi” ho portava una dona.

Una, a no ser que tingués alguna ajudanta, “pues allavontes” clar... estava amb la que li ensenyava, “allavontes” eren dos, però normalment una.

Escolti, quan temps va estar així aprenent a fer amb la mare?

Jo vaig estar amb la meva mare... “pues” deuria estar uns dos mesos, uns dos mesos deuria estar.

A dos mesos ja va aprendre tot.

Vaig aprendre a fer les troques, perquè s’havia de fer ben fet i ben plegat tot perquè no sortís una troca més que una altra, de cada 5 troques lligaves amb un fil que nosaltres en tenim, lligàvem 5 troquetes d’aquelles. Clar, perquè no s’enredessin i tot ben estirat i ben plegat, i això.

I després dels “Aspis” on més va passar?

Vaig passar a l’ovillador.

Perquè en el moment que vostè ja ha fet l’aprenentatge aquest de dos mesos, llavors vostè es queda sola a una màquina?

A una màquina, sí.

I així quant de temps hi va estar?

“Pues” deuria estar... potser uns 3 o 4 anys deuria estar. Després em van passar a “l’ovillador”, a on fan els “ovillos”, feien, vaja. I després si feia falta anar al doblador, “pues” al doblador, o sigui que... ens feien córrer per aprendre de tot una mica. Al “retord” no havia estat mai, no, no m’agradava, unes màquines una miqueta perilloses.

Ah, sí?

Sí, una miqueta perilloses. Si no estàs al “tanto” els dits se te’n van.

Havia hagut accidents?

Jo no havia vist mai, però jo en conec una que no sé si viu o no viu, que es va tallar mig dit.

Déu n’hi do!

Sí, a vegades fregant s’enganxa, s’enganxa, té uns correatges molt grans a la part del motor i això has d’estar amb 4 ulls que si no se te’n va la mà al darrera.

I a “l’ovillador” què feia? Feien els “ovillos”, però això estava després dels “Aspis” o abans?

Això estava “pues después”.

Després.

“Después”, sí.

I allà feien uns “ovillos” grans.

Uns “ovillos”... N’hi havien que eren per portar-los cap a fora, cap a altres fàbriques i n’hi havien que eren per portar-los a tenyir, que hi havia la sala del tint.

I després que va estar en el doblador?

Al doblador fèiem el fil de dos caps, per això es diu doblador, perquè doblàvem el fil. “En vez” de ser el fil que només és d’un cap sol, aquell era de dos, el doblàvem, passàvem dugues bitlles i “allavontes”...

I anaven tots dos juntets, i després hi havia el “retort” que s’embolicava.

Fèiem les bitlles, fèiem les bitlles, perquè això segons com el client et demanava.

Clar, o sigui, que no sempre es feia lo mateix, depen de lo que el client volia es treballava d’una forma...

O es treballava d’una altra. I el client si demana: “Vull el fil vermell”, teníem vermell , si el vol blanc, blanc, si el volia rosa, rosa, fèiem de tots els colors. I per fer “texans” havíem fet molt de fil per fer roba “texana”.

I el lloc on va estar més temps de tots i així quin va ser?

A última hora ja vaig estar uns quants anys que ja com que anaven treient màquines i tot això, “pues” em van treure a mi i estava ja encaixant el fil per portar-lo a fora.

O sigui, que vs fer moltes feines diferents vostè.

Vaig fer feines diferents.

Molt bé. “Bueno”, era una mica més entretingut potser, no?

Sí, sí.

I això era normal, que les dones fessin feines diferents o...?

“Bueno”, ens posàvem allà on feia falta, eh? Perquè al millor si estaves a una màquina i s’espatllava, “allavontes” és clar, no estava una dona allà parada: “Tu ves aquí o ves allà, o fes això o fes allò”, o escombrar també, o sigui, clar, ells paguen perquè treballis.

Escolti, expiliqui’m a veure, quan arribaven per exemple les 2, que entrava el torn, què feien? Anaven a posar-se una altra roba o...?

Sí, portàvem la bata de treballar, ens donaven bates.

Perquè qui els obria la porta?

El porter, el porter.

I ell controlava que entresin totes les dones o qui ho feia? Qui controlava si arribaven totes o alguna no venia?

“Bueno”, hi havia un rellotge a la porteria, que quan entràvem amb unes tarjetes marcàvem, al entrar i al sortir.

Però això debien ser els últims anys, no, ja?

“Bueno”, ho vem fer bastants anys això. Potser vem fer-ho... la meva mare no sé si va arribar-ho a fer, jo sí, al “menos” 20 anys vaig fer-ho, perquè n’hi havien que per costum... a vegades és la costum d’arribar tard cada dia, “pues allavontes” van posar aquell rellotge que era un control, a l’entrada i a la sortida, perquè així sabien si havies entrat a l’hora i si havies anat a treballar també ho sabien. Clar, que l’encarregat a les llistes també ho apuntava, la que havia anat i la que no havia anat.

Escolti, llavors entraven i es posaven... Què anaven a uns vestuaris o així?

Sí, teníem uns vestuaris.

On estaven els vestuaris?

Ah, als vestuaris jo no estava gaire, per treure'm la roba i posar-me la bata havies d'estar.

Teníem unes taquilles d'aquestes i hi havien perxes a dintre i penjàvem la roba, i les sabates també les deixàvem allà, ens posàvem les espardenyes de treballar, perquè és clar, anar amb sabates allà tot el dia no pot ser, unes espardenyes i la bata de treballar.

I les espardenyes també les donaven els de la fàbrica?

No, les pagàvem nosaltres.

Cadascú es portava les seves.

Les seves, sí. La bata sí que la donaven i la tovallola també.

I la bata l'havien de rentar vostès?

No, la bata em sembla que va haver una temporada que ens la van rentar allà, ara que recordo jo, se la rentaven allà, la bata, però després no sé què va passar que ja la portàvem a casa per rentar-les. No sé si es que es van cansar o la màquina de rentar es va trencar o no sé què va passar. Era un "jaleo", saps? Perquè havia de portar la bata una etiqueta amb un número per sapiguer cada un qui era la seva i tot això.

I totes eren del mateix color per això, les bates.

Sí, les bates totes del mateix color.

I recorda com era la bata?

Sí, "bueno", jo la primera que em van donar quan vaig entrar gruixuda, de cotó, eh?, que les rentàvem aquí a casa "llavontes" i semblaven... Ma mare diu: "Sembla això una tela de "barco", de gruixudes que eren, costaven molt d'eixugar i tot, però després al cap d'uns quants anys ja ens les van donar de nylon, de "ralladillo". Clar, aquestes s'eixugaven en un no res.

I això de la tovallola?

La tovallola... dels desperdicis del fil, ho portaven a un "puesto" que feien tovalloles i ens feien les tovalloles. Si haguessis vist les tovalloles, "pues" eren de tots els colors. Clar, els desperdicis, els desperdicis del fil nosaltres els posàvem en un calaix i ho recollien i se l'emportaven i feien les tovalloles.

Però la tovallola era per utilitzar-la vostès a dintre.

Sí, allà a dintre, sí.

Per les dutxes o per què?

No, de dutxes ens les donaven. Van fer dutxes i ens donaven les tovalloles però eren blanques aquelles, però al final com que cada qual a casa seva ja es va fer la seva dutxa i la seva cosa, llavors aquelles dutxes ja les van treure, eh? I aquestes tovalloles ens les donaven perquè ens rentàvem les mans, clar, ens rentàvem una mica les mans i els peus, anàvem allà al lavabo a rentant-se i la tovallola aquesta "pues" cadascú tenia la seva, però després a rentar-la a casa.

Escolti, això de les dutxes, al principi es deurien utilitzar més, no?

Sí, ui, les dutxes estaven així.

Igual a l'hivern que a l'estiu?

Igual a l'hivern que a l'estiu, havia aigua calenta, aigua freda... i no, no, van estar molt bé i es van utilitzar molt, però clar, al final cadascú a casa seva ja s'ho va anar arreglant i es van anar posant més o menys una dutxa, més maca o més lletja, això ja cadascú, i les dutxes aquelles van quedar eliminades. Em sembla que ja no hi són, no sé què han fet al "puesto" de les dutxes.

No ha anat a veure com ha quedat?

Des d'aquí plegat no, l'he vista per fora i és molt maca, perquè han tret totes les reixes de les finestres... Tu l'has vista?

Sí, sí.

Però per dintre no sé.

"Pues" algun dia faci una pasadeta, que l'agradarà.

Sí, si una neboda meva diu: "Tieta, per què no hi vas?" Que ella està estudiant aquí a la... a aquesta d'aquí de la Diagonal, davant del Palau del Rei, la zona universitària, em sembla que estudia empresarials...

Sí, potser, potser.

Em sembla que estudia allí, i diu: "Ara això és de la Universitat de Barcelona".

No, és de l'Ajuntament.

De l'Ajuntament? Es que allà hi ha un "lletrero" que no sé què posa.

No, perquè també hi ha alguna secció que s'utilitza per altres coses.

Ah, perquè a mi la meva neboda em va dir: "Això també és de la Universitat", no sé què em va dir.

No, hi ha exposicions i hi ha una biblioteca ara.

No, ja ho sé, perquè a vegades porten el diari aquest de Hospitalet que ho diu, i sempre dic: "Un dia aniré, un dia aniré", però no hi vaig mai.

"Pues" a veure si s'anima. Escolti, i recorda si hi havia a part dels vestuaris, els lavabos i les dutxes, algun altre espai que poguessin utilitzar les treballadores?

"Bueno", antigament hi havia... Jo no ho he utilitzat mai perquè jo no he tingut mai de crios, hi havia un... com una habitació que allà anaven les mares, portaven els nens allà quan els hi tocava mamar i els hi donaven un temps per donar de mamar. Jo ho havia vist això, però això es va eliminar també molt aviat.

Escolti, i quan sortien a berenar on berenaven?

Jo no havia sortit mai, perquè en 20 minuts no te dona temps. Jo me l'emportava i berenava allà dintre, me sentava i anàvem 3 o 4, i quan era de matí "pues" esmorzar també esmorzàvem 3 o 4 allà, i ens sentàvem allà.

No sortien a fora al pati.

No.

I a l'estiu tampoc?

Si era a l'estiu al millor sí que sortíem, però a l'hivern no. Tenia un pati molt maco, amb uns arbres i uns bancs, i fonts i tot hi havien allà.

Però no els hi donava temps de baixar.

Home, no, perquè els 20 minuts encara no t'ho has acabat de pensar i ja han passat, i quan tocava la sirena havíem d'estar a peu de la màquina altra vegada.

Hi havia una sirena que avisava quan es començava?

Uh, si estaves a sota el rellotge i tocava... Déu n'hi do!

Era molt fort.

Uh, molt! Clar, amb el soroll de les màquines s'havia de sentir la sirena.

I a la mateixa hora berenaven tots.

Sí.

A la mateixa hora es parava tot.

A la mateixa, tot.

Les màquines paraven per això.

Sí, les màquines paraven aquests 20 minuts i tothom a berenar a la mateixa hora.

I què es feia, un grupet de dones i berenaven juntes.

Sí, en grupets, en grupets, no totes juntes, en grupets de 3 o 4 o 5, segons.

Amb les que et fas més.

Sí.

Déu n'hi do. I escolti, i després també m'havien dit que havia hagut un menjador.

Això ho recorda?

El menjador?... Sí, sí que havia hagut un menjador, sí, ara que me'n recordo, sí que és veritat, però allà normalment anaven els homes. No sé si anava alguna dona, però jo no entrava mai.

No va entrar mai vostè.

El veia desde fora, per les finestres, hi havia les taules amb els bancs, oi? I em sembla que "hasta" hi havia algú fogó de gas, si algú es volia escalfar el dinar o el berenar o lo que fos.

I lavabos hi havia a cada secció o havien de pujar i baixar?

No, lavabos cada secció tenia el seu lavabo, que hi ha unes piques rodones així, hi havia l'aixeta al mig, obries l'aixeta i sortien tots de "xorrets" d'aigua per tot "alrededor".

O sigui, que la podien utilitzar varies dones a l'hora.

Sí, sí.

I eren moderns els lavabos i tot o...?

"Bueno", els van posar moderns, era una pica rodona i era maca, i hi havia allà una senyora que els netejava.

I quina impressió... Ara que parlàvem d'això de la modernitat, quina impressió va tenir vostè el primer dia que va entrar a aquella fàbrica?

Oh, una impressió gran! Clar, veus allò tan gran! Veus allò tan gran que és clar, impressiona.

Semblava que s'hagués de caure a sobre, no?, tan enorme.
Molt gran.

Déu n'hi do. Escolti, homes a la seva secció n'hi havia?

Sí, l'encarregat era un home, després hi havia l'ajudant i després "pues" hi havia... Sí, hi havia dos homes que estaven en unes màquines que feien això de les troques dels "Aspis", feien els rotllos. Això ho feien homes.

I l'encarregat aquest de la secció, a la mateixa secció estaven incloses els "Aspis", el "retort", "l'ovillador", tot...?

Sí, a cada tros hi havien unes quantes màquines.

I després, per exemple, dels "aspis" hi havia una encarregada o no?

No.

O sigui, només hi havia... Qui manava allí diguem...

L'encarregat, l'encarregat i l'ajudant. Després als "retords" sí, uns quants anys va haver una encarregada... que pobre senyora, és morta, vivia a Sants.

I quina relació tenien vostès amb l'encarregat?

"Pues" jo... bé, normal, jo normal.

Però es tractaven de vostè...

Sí, home, "llavontes" sí.

I eren durs els encarregats?

N'hi havia algun que sí.

Perquè clar, amb el temps que vostè va treballar devia tenir varios, no?

"Bueno", sí, perquè és clar, n'hi havia que es feien grans i anaven plegant i entrava un altre, però normalment estaven anys, normalment.

I llavors quan tenien un problema o un dubte o alguna cosa d'això?

Anàvem a l'encarregat.

A l'encarregat.

Sí.

No havien d'anar primer a l'ajudant i després...

No, no, directament amb ell, directament amb ell.

Però normalment es parlava amb l'encarregat per alguna cosa, se li demanava "algo" o...?

Sí, si se l'havia de dir "algo" se li deia i ja està. Home, sempre dient-ho bé: "Miri, a la màquina li passa això", "Aquesta pua no em va bé, aquesta que se'm trenca molt el fil, aquesta..."

Clar, se li havia de dir, si hi ha algun dubte... per això eren mecànics, els encarregats eren mecànics.

I ells ho arreglaven o avisaven...?

Ells ho arreglaven, i si els no podien arreglar-ho “llavontes” feien vindre “pues2 un de la casa de les màquines.

I les edats de la gent que treballava a la seva secció?

“Pues” hi havia de totes les edats, perquè hi havien persones grans, que aquelles ja van plegar i ja no hi deuen ser-hi... Hi havien de totes les edats.

I de procedència, eren la majoria...

Quan jo vaig entrar de procedència... Que si eren d'aquí de Hospitalet? La majoria sí, la majoria sí.

I recorda si hi havia gent que vinguéss de fora?

Sí, després sí, al cap de temps molta gent, d'Andalusia principalment molts.

Ah, sí?

Sí.

Això ja cap als anys 60 potser?

Això sí, cap als anys 60 ja era. Van entrar molts d'Andalusia, però la procedència... la procedència a lo primer que vaig entrar de Hospitalet, sí.

I la relació amb aquesta gent que venien d'Andalusia era...?

Bé... si es portaven bé “pues” bé.

Molt bé. I... això que li volia preguntar, a part de... els porters suposo que hi vivien a la fàbrica.

Sí, hi havien porters que sí.

I a més hi havia més gent que hi vivia a la fàbrica.

Sí, vivia el director, i vivia... d'encarregats que jo sàpiga dos... i vivia el Peiró també... i els porters tenien la casa allà mateix a la porteria, i vivien dos porters, o un, i l'altre no sé... Un porter i un sereno, després hi ha els serenens, després hi havien els serenens. Sí vivia gent, sí.

I vostè la veien a la gent que vivia allà o...?

Sí, el director cada dia es passejava per allà.

Passava per la secció.

Sí, anava mirant. La seva senyora i els fills, hi havia el Peiró, Peiró no pujava quasi mai, estava més al despatx, però és clar, les famílies sortien per allà fora al pati.

Clar, hi havia nens també suposo.

“Bueno”, en Peiró amb 8 que va tindre! Jo els he conegut a tots molt petits.

Escolti, i les màquines, vostè les recorda com si fossin molt modernes o eren més aviat...?

“Bueno”, jo en aquella època... no sé si eren modernes. Bé anaven, anaven bé, però després van canviar bastantes, van posar unes que els hi deien “Los autocónicos” que eren automàtiques, que feien els “ovillos” aquests còncs, que aquestes eren “bueno”, amb una cosa que voltava per sobre perquè es treïés la pols i... Nosaltres dèiem un “avión”. I això eren automàtiques aquestes, en aquestes treballaven noies joves.

I això va significar que van plegar noies al posar aquestes màquines?

“Bueno”, això va significar eliminar també una mica de gent, comprens? I “después pues” ja van dir que tancaven i que tancaven i vem quedar res, jo... Hi van haver que van plegar a l’any 72, la majoria, però jo em vaig quedar de les últimes, em vaig quedar fins el 79. Ja va ser quan es va tancar.

Escolti, per lo que era l’època diguem... (interrupció)... si la gent es queixava...

Sí, normalment ens queixàvem perquè al ram del tèxtil sempre han pagat el mínim, i per lo que treballàvem “pues” no es guanyava lo que s’havia d’haver guanyat.

I quan va canviar d’activitats també canviava molt el sou que tenia o...?

No, no, normalment venia a guanyar més o menys.

Lo mateix.

Més o menys, sí.

Com anava fins a la fàbrica vostè?

Com anava? Caminant!

Caminant sempre. Quanta estona li costava?

D’aquí a la Tecla Sala, 10 minuts.

I així al tornar al vespre no els hi feia por?

No, perquè “llavontes” clar, plegàvem a les 10 i veníem moltes colles perquè treballava molta gent, a les 7 que també hi venien i tots aquests... Hi havia molta gent que anava a treballar a les fàbriques, “allavontes” hi havia moltes fàbriques, així com ara no n’hi ha, ja estan els edificis però les han eliminat totes. “Allavontes” transitava gent a l’hora de sortir de treballar, eh? i no, com a por no.

Què anaven un grup de noies, per això?

Home, si les trobaves sí, perquè és clar, cada una sortia a una hora de casa seva, o 5 minuts més d’hora o 5 minuts més tard. Clar, “llavontes” si esperaves a l’altre a lo millor feies tard, i si feies tard la puntualitat te la treien... A l’hora de sortir sí, per vindre 3 o 4 o 5 que veníem cap aquí, si vivíem per aquí sí, però és clar, a l’hora d’entrar a treballar no podia ser, no ens podíem esperar.

O sigui, que si hi havia dies que entraves més tard t’ho restaven de...

Sí, et donaven una puntualitat que “llavontes” no sé si eren 120 pessetes, “llavontes”, i clar, ja fa molts anys d’això, era una mica, no?, perquè: “Si faig tard em treuen la puntualitat!” I no esperàvem a ningú a l’hora d’entrar, ara, a l’hora de sortir sí, no ens venia de 5 minuts, a l’hora de sortir sí.

Escolti, i es recorda del Solanich, de haver-hi anat a la consulta vostè?

Jo? Moltes vegades.

Sí?

Sí, una vegada feia poc que treballava, vaig agafar una infecció al ventre i vaig estar “pues al menos” 2 mesos, de baixa no me’n recordo quan vaig estar però ell va vindre aquí, a casa meva, que vaig estar aquí, al “menos” va venir 2 mesos cada dia, el doctor Solanich.

Ah, sí?

Sí, una infecció, a punt d'agafar el tifus vaig estar.

Era joveneta?

15 anys tenia jo, em sembla que era a l'any 50, ja veus tu. I va vindre ell, i era jove, eh?, "llavontes", sí que era jove, "llavontes" tenia 27 o 28 anys ell. Sí, s'ha mort ara, farà uns 4 anys, 3 o 4 anys fa que és mort.

I després m'agafava picor aquí al coll i aquella tos seca aquí, "pues" quantes vegades havia anat a ell, moltes.

M'han explicat que ell ha ajudat a molta gent.

Sí, això sí que és veritat, aquí a Hospitalet a molta gent. Era bon metge, per mi, eh? Perquè a mi si "en vez" d'agafar-me ell m'arriba a agafar un altre metge algun dia "pues"... faria anys que no estaria aquí jo, eh?, i encara sóc aquí.

I a la seva mare també la va anar vigilant i la va portar ell quan...

No, la meva mare va plegar bona de treballar, que es va jubilar "pues" farà aquest any... a l'any 70 es va jubilar ella, tot i amb això va treballar 48 anys ella.

Quan va néixer la meva neboda, que té 32 anys, farà 33 aquest any... l'any 70 ella es va jubilar. El dia que es va jubilar la meva neboda es va jubilar, al mes d'agost, li tocava jubilar-se i li va dir l'encarregat: "Ja no cal que vingui més, li queden 7 o 8 dies".

Vull dir, que no va ser que estigués malalta i tot això.

No, no, es va jubilar per edat, amb 60 anys.

I recorda si li van fer algun regal o alguna cosa quan es va jubilar?

Sí, quan es va jubilar li van regalar... si el veus des d'aquí, el Nen Jesús que hi ha allà a sobre la tauleta de nit, amb el ditet, això li van regalar les companyeres. "Después" una altra un joier, i després les altres companyeres ja li van regalar un "aro", li van regalar un "aro" que el porto jo aquí, que ella portava dos "aros", el que li van regalar i un altre, i quan es va morir com que no em venien bé, em vaig fer un, i porto la inscripció d'ella amb les lletres d'ella aquí dintre. A mi com que no em venien bé dic: "Què en faré d'aquests "aros"? "Pues" dels dos fer-me un".

I la meva germana té l'anell que ella es va casar, o sigui, una per cada una.

Molt bé. I també m'havien explicat que a més del metge hi havia també una biblioteca i hi havia mestra.

Sí, hi havia una espècie de biblioteca i hi havia una mestra, que feia de mestra em sembla, la cunyada del Peiró, no sé si era aquella que feia de mestra, la Montserrat, que pobreta es va morir al mateix any... no sé si va morir abans que la meva mare, em sembla que es va morir una mica "antes" que la meva mare, eh? I la cunyada del Peiró, l'Angeleta, si tu vas i li preguntes aquella t'ho explicarà més bé que jo, que aquella em sembla que també havia anat a ensenyar a algú o no sé, però aquella t'ho explicarà molt bé.

Però vostè no va anar mai a aprendre.

No vaig anar-hi mai. No obligaven tampoc.

No, era per qui volgués, no?

Era per qui volgués.

I també m'havien parlat d'un economat.

Sí, el teníem a Santa Eulàlia, al carrer Comerç.

Però primer no va haver un a la fàbrica?

Sí, primer en va haver un, primer en va haver un, que estava a sota.d'on... que a sobre vivien els porters, l'economat estava a sota, que donava la porta al carrer, al costat de la porteria, i va començar per allà. Però allò ho van plegar i després van posar economat de tot el ram tèxtil de totes les fàbriques al carrer Comerç. Jo havia anat moltes vegades allà.

Com funcionava això de l'economat?

"Pues bueno"... em semblava que teníem unes... sí, teníem unes targetes i era una miqueta més econòmic.

I els hi descomptaven...?

Sí, no me recordo lo que descomptaven però una miqueta més "barato" tot. Hi havia oli, hi havien conserves, hi havien totes les coses que existien "allavontes".

Però vull dir, ho havien de pagar allà o els hi apuntaven i els hi descomptaven?

No, no, havíem de pagar allà, lo que era més econòmic, però havíem de pagar allà que hi havia una caixa.

I havia utilitzat bastant això de l'economat vostè?

Sí, bastant, bastant.

La gent hi anava.

La gent hi anava, "llavontes" sí.

Hi ha un altre economat així...

No.

Perquè després m'havien dit que també hi havia un economat de roba, al carrer Girona de Barcelona.

A això no havia anat mai jo. Al carrer Girona?

Sí, que també hi havia una mena d'economat però era per roba de casa i de vestir.

Potser sí, no sé si era amb la mateixa tarjeta que teníem de l'economat que es podia anar allà o què, jo no havia anat mai.

Escolti, i la relació amb l'encarregat i sobretot amb les companyes que feien la mateixa feina com era?

Jo per mi bé.

Bona.

Per mi bé, sempre hi havien algunes que es picaven, que sempre, però jo per mi bé, jo no em posava en res ni... Jo anava a lo meu i ja està. Parlàvem totes.

I amb gent de la fàbrica després han conservat amiatat per això.

Amb la Salvadora.

I a la Salvadora quan la va conèixer? Perquè ella estava amb les metxeres, no?

Ara no me'n recordo. "Bueno", es que la meva mare ja la coneixia, la meva mare ja la coneixia. Amb la Salvadora una, amb la Teresina i l'Antonio també, que ara fa un any

que no els he vist, i després quan veig a l'Angeleta "pues" també parlem... i després si veig a algun altre "pues" també.

Que per aquí per aquest barri, per aquí per Collblanc hi ha...

Sí, aquestes sí, després hi ha l'Angelita que aquesta no sé on viu, ni sé el telèfon tampoc, però quan ens veiem al mercat de Collblanc "pues" parlem i mantenim "pues" bona relació. I hi ha moltes que falten, hi ha moltes que s'han mort i això ja...

Clar. Escolti, i llavors hi havien... Les que hi havia diguem així en ordre de mandat , per dir-ho d'alguna forma. Abaix de tot hi havien les noies jovenetes que entraven d'aprenents, no? Després quan una ja no era aprenent ja era responsable de...

Ja era responsable de la màquina que la posessin.

Per sobre hi havia l'ajudant de l'encarregat i l'encarregat.

I per sobre el director.

I per sobre hi havia el director.

El director, i per sobre del director hi havia un gerent, que era el germà del doctor Solanich, que també és mort.

I els amos de la fàbrica?

Els amos jo... el nét sí, el Joan Riera sí que venia molt per aquí, però lo que era la mestresa.... La mestresa es va morir i vem fer un dia de festa i vem anar allà a "la iglesia" de Santa Ana als funerals, a la misa que li van fer allà, però jo no l'havia vist mai.

Van anar totes les treballadores?

Unes quantes, no, totes no, unes quantes, no sé quantes, unes quantes, 10, 12 o... Vem anar totes juntes.

Les van deixar plegar aquell dia.

Ens van donar un dia de festa. Ens van donar un dia de festa.

O sigui, no la va veure mai vostè a la Tecla Sala.

No, a la mestresa no, es va morir... a la Tecla Sala no la vaig veure mai, però es va morir... si tinc el recordatori i tot per aquí, amb 80 no sé quants anys, i els fills em sembla que ja són tots morts, no fa molt vaig llegir a La Vanguardia una que era una nora perquè va dir: "Vídua de Rosendo Riera i Sala", i després se va morir una filla ja amb 91 anys no fa molt també, que també ho vaig llegir a La Vanguardia, que no me'n recoddo quin nom deia, però Riera i Sala. Jo dic: "Mira, ja s'han mort tots ja".

Sí, ja no queda ningú.

Els néts, els néts.

Escolti, i de regals als treballadors en feien els de la fàbrica?

"Bueno", de regals un any per Sant Joan, com que era el sant del senyor Joan, del gerent, del germà del doctor Solanich, ens van regalar fa molts anys, que ens ho van posar el banc i tot en una llibreta, no sé si van ser 20 duros "allavontes". Escolta, 20 duros o potser més. Tothom més content! Clar, hi havia poca pasta.

I després a l'any 70 van començar a donar un "lote" de Nadal, que no ho havien donat mai, el lot per Nadal, i després per Reis ens donaven el lot dels Reis amb roba.

O sigui, el de Reis era amb roba, amb roba de la fàbrica? “Bueno”, de la fàbrica, del fil... de la Tecla Sala era?

Sí, que ho portaven a altres fàbriques a teixir, ens donaven mocadors, jocs de llits, bons, de cotó bons, eh? Que jo encara tinc uns quants per aquí, i mocadors també, de la casa Guasch, molt bons, mitja dotzena de mocadors, mitja dotzena de tovalloles blanques, de cotó bones, potser així de grans... Home, no són bastant grans però “bueno”, i un joc de llit.

I al lot de Nadal què hi anava?

El lot de Nadal... el primer any “pues” tothom més content que no vulguis tu sapiguer! Una “botella” de cava, una de conyac, una sobrasada i després coses de llaunes de conserva. No sé les que hi havia, ja no me’n recordo, però com que jo vaig plegar a l’any 79 ja es va acabar tot.

O sigui, això va començar a l’any 70, lo dels regals.

Sí, a l’any 70.

I abans no havien fet mai res.

Res, perquè la meva mare encara deia... diu: “Fixa’t tu, només plego jo i ja us donen el lot. Jo no l’he agafat mai!” És veritat, però “bueno”...

I ho donaven a tothom igual.

A tothom igual.

A totes les treballadores...

Sí, el lot de Nadal sí, però tenien una falta que a mi no m’agradava gaire, que si havien fet festa o no sé com anava això, del lot dels Reis donaven “menos”. A mi això no m’agradava, però “bueno”... Això ho feien perquè la gent no fes festa.

Perquè com anava lo de les festes?

“Bueno”, perquè si feien tard o si feien festa, però si una persona no es troba bé té que fer festa! Però n’hi havia que es veu que... suposo que seria així, que feien festa per res, feien festa i ja està, i és clar...

I les vacances?

“Bueno”, de vacances a última hora ja fèiem... tot el mes d’agost no, no sé si fèiem 20 dies o 22 o “algo” així, a última hora! Que quan jo vaig entrar només fèiem 8 dies, eh?, de vacances, que eren les primeres vacances que es començaven a fer.

I els triaven... els amos diguem...

Les posava l’empresa, de tal dia a tal dia, les posava l’empresa, les vacances... no podies triar vacances, l’empresa deia de tal dia a tal dia i ja està.

Però les pagaven.

Sí, clar, les pagaven, lo que no me’n recordo lo que donaven, eh?, perquè escolta, són molts anys.

Escolti una cosa, això ara que dèiem de l’estiu i tot això, a dintre la fàbrica l’estiu, l’hivern, com era? Feia fred, feia molta calor, com era això dintre la fàbrica?

A l’hivern s’escalfaven els motors i és clar, molt, molt... feia fred, però gelar-te de fred tampoc, però a l’estiu feia una calor! Horrorosa.

I no podien obrir finestres?

Les obríem però un trosset així de la part de dalt, anava amb un correatge i les obríem... Això qua treballàvem a dalt de tot, un trosset així, però al final les van tancar perquè hi havia ventiladors a dintre, per sobre les màquines i deien que si no anava bé, després van fer uns forats al “techo” i allà van posar com...

CARA B:

...Hi havien ja ventiladors a dintre, passaven per sobre les màquines i deien que si no anava bé, després van fer uns forats al “techo” i allà van posar com refrigeració, però tothom havia d'anar amb jersei a l'estiu. Tu saps que al Corte Inglés van amb jersei a l'estiu? “Pues” aquí... i al final em sembla que ja no ho engegaven perquè ningú volia, una tenia reuma aquí, l'altra el tenia aquí, l'altra... Clar, estàvem a sota dels forats mateixos!

I a l'hivern per això?

A l'hivern sí perquè era calefacció, ja anava bé, s'estava molt bé, però quan sorties a les escales o al lavabo el fred què feia! Els vaters estaven a fora.

Quan portaven aquelles bates gruixudes que em deia abans, a l'estiu devia ser per a morir-se.

Era horrorós a l'estiu aquelles bates, molt, molt, i és clar, les donaven amb màniga llarga, però com que tothom es tallava les mànigues, com que a l'estiu feia tanta calor, al final les donaven amb màniga curta, i al final totes, les de “ra” iadillo” i tot que portàvem a última hora, de màniga curta.

I a l'hivern què anaven, amb jersei a sota?

Amb jersei a sota, jersei vell que ja ho guardàvem per això, posàvem el jersei i au.

Escolti, vostè recorda si hi havia sindicat a la fàbrica o “algo”?

“Bueno”, hi havia el delegat i delegada, però és clar, això dels sindicats “hasta” que no es va morir Franco no... “allavontes” sí, es va formar un sindicat, unes noies joves i en fi...

I mentres estava Franco, hi havia un delegat i una delegada diguem.

Sí.

I què feien aquests?

Aquests anaven al despatx a parlar a veure quan... “allavontes” pagaven els punts que deien: “¿Quan paguen els punts?” “Ah, “pues” ja li preguntaré al delegat”. “A veure, quan pagareu els punts?” “Pagaran tal dia”.

“Allavontes” hi havia una altra cosa que això ho cobraven les vídues, la meua mare ho havia cobrat d'això de la carestia de la vida, no sé què els hi donaven també... i “bueno”, per “tonteries” d'aquestes.

Si hi havia alguna cosa un treballador podia anar a parlar amb la delegada o amb el delegat?

Sí, a preguntar-li sí, però de reunions no, eh? Estava prohibit.

I qui triava el delegat, delegada? Se'n recorda?

Em sembla que es feia per votació.

I hi havia d'haver un home i una dona?

Sí, normalment sí, es feia per votació.

I recorda qui era la delegada?

La delegada era una que... no crec que visqui ja, vivia a Hospitalet Centre, que es deia Pepita no sé què més, no me'n recordo, que ella treballava a les contínues. I el delegat era un xicot que estava a dalt, que fa molts anys que va plegar aquell, que es deia Arcadi, que aquell era valencià i va plegar perquè se'n va anar a València, allà on era ell, i després no me'n recordo qui van posar, però després ja es van formar això dels sindicats.

I lo dels sindicats després com va anar la cosa?

“Bueno”, com que nosaltres van plegar aviat, la cosa que teníem que plegar perquè l'empresa anava ja que si pleguen, que si pleguen, que si pleguen... “pues” els sindicats si venia un aquí, que les noies aquelles el feien venir, les que eren delegades i tot això sí el feien vindre i explicava, però l'empresa va plegar i va plegar. No va haver-hi res a fer.

Ja, però el sindicat va estar-hi al mig diguem de la moguda aquesta.

Sí, una mica sí, va estar una mica, però vaja, tampoc nosaltres no vam fer cap ni res de tot això, eh?

I recorda si van haver piquets o vagues a la fàbrica?

Vagues nosaltres no en volíem fer, però van vindre de les altres empreses una vegada i amb pals i tot vem tindre que plegar i sortir.

Ah, sí?

Vaja que sí!

Se'n recorda d'on venien?

Mira, venien del ram del metall, venien del ram de la fusta, venien del ram tèxtil, i la Vanguard que està per aquí abaix, jo no sé com no va anar per terra la porta aquella, eh? Perquè escolta, les portes anaven així. Es van concentrar tots allà, que la Vanguard com que era del ram del metall... sí, em sembla que sí, del ram del metall, que ells estaven dintre treballant i van tindre de plegar i sortir. Era quan treballaven, eh?, a la Vanguard.

O sigui, que van aconseguir que pleguessin al final.

Sí, sí.

Van haver de parar.

Van vindre... no van fer cap mal a ningú, ni van trencar res, però vem tindre que sortir.

I què van fer llavors aquell dia?

Anar a la manifestació que era aquí abaix a Santa Eulàlia, a la carretera de Santa Eulàlia, però jo i 2 o 3 més, un home i no sé qui més, 3 o 4 erem, així disimuladament ens vem posar dins d'un bar i no vem anar a la manifestació, quan la manifestació havia passat tota, que anaven cap a la Plaça Espanya, nosaltres ens vem anar cap a casa.

I en tot el dia ja no es va fer res a la fàbrica.

No.

Quin any devia ser això, se'n recorda més o menys?

“Pues” això deuria ser... als anys... la meva mare ja havia plegat, 70 i “algo”.

Potser ja era quan ja havia mort Franco, “por ahí, por ahí”.

Em sembla que sí, perquè si hagués estat Franco tot això no s'hagués pogut fer, les manifestacions aquestes. Em sembla que ja s'havia mort. No sé, deuria ser cap a l'any 76 o 77 això.

I recorda alguna altra ocasió així...

No, jo no recordo haver fet mai vaga, ni que ens vinguéssim a buscar ni res.

I de que hi hagués algun conflicte a dintre de la fàbrica, que els treballadors es queixessin per “algo”?

No, que jo sàpiga, jo no recordo que hagués hagut algun conflicte, potser algun hi hauria però... no sé, que jo recordi no. Que es barallaven, això sí, perquè una vegada es van barallar dos, i a fora, a fora la fàbrica, eh?, al davant, allà a la porteria, amb ganivet i tot, però no van arribar a fer-se mal, però dins de la fàbrica no deixaven que es barallés ningú. Això sí que ho tenien, que es barallés ningú ni que es pegués ningú allà dintre no deixaven. Ara, de paraula... “Bueno”, però això de pegar-se i amb ganivets i tot això no ho consentien.

Escolti, quan va entrar la democràcia es van notar canvis a la fàbrica o...?

No.

Perquè la gent era la mateixa...

La gent eren la mateixa, i com que vam treballar poc de temps ja amb la democràcia, perquè la democràcia va entrar... quin any va entrar la democràcia? “Bueno”, quan es va morir Franco, però encara va trigar una mica.

Sí, al 75-76.

Sí, i nosaltres vem plegar al 79, “pues” no.

Clar, no van tenir temps de veure...

No vam tindre temps de... totes aquestes coses.

I coneixien a gent d'altres fàbriques del tèxtil? Amb la gent de Can Trinxet per exemple, tenien relació vostès?

No, “bueno”, jo havia conegut una senyora que no sé si deu viure o no, que “bueno” tenia jo una cosina meva que era modista i aquella venia a cosir, que vivien aquí davant, i aquella sé que treballava a Can Trinxet, treballava a Can Trinxet, i era amb l'única que jo tenia... parlava amb ella o... però res més, eh? Als amos de Can Trinxet jo no els vaig conèixer mai, la fàbrica sí perquè hi passava per davant, no vulguis tu sapiguer, però amb Can Trinxet no...

La gent del carrer veia... no sé, perquè algú'havia dit que semblava que quan tu deies que treballaves a la Tecla Sala...

En aquells anys sí, era molt coneguda i qui entrava a la Tecla Sala... que tothom no podia entrar, eh? Tothom no entrava, en aquells anys sí.

I com s'havia d'entrar?

“Bueno”, jo vaig entrar perquè tenia la meva mare dintre, però si no sé si hagués pogut entrar, però n’hi havia gent que volien entrar i no hi havia manera, eh? O trigaven molt o no entraven. En aquells anys sí, és veritat això.

I l’ambient a dintre la fàbrica, així en general?

Home, en general l’ambient “pues” el que es portava bé es portava bé, normalment no es barallaven la gent cada dia, eh? Podia haver alguna discussió a lo millor perquè sempre, clar, amb l’encarregat i així, que si ella ho havia fet més bé que mi, que si l’altre no sé què, però “bueno”, no es perquè haguessin grans batalles, eh?, perquè ja et dic, no ho consentien.

Escolti, i d’excursions i sortides i tot això?

“Bueno”, d’excursions jo vaig anar una vegada a una, i sí, va estar bé, va estar bé, però n’hi havien que cada vegada que feien excursions hi anaven, hi anaven.

On era l’excursió aquesta?

Normalment era per aquí, per la costa, no era gaire lluny d’aquí.

Era d’un dia?

Sí, un dia, anar al matí i tornar al vespre.

I aquesta que vostè hi va anar recorda...

No me’n recordo on vem anar, no sé si vem anar a.... aquí a la costa, allà cap a Banyoles o “por ahí”, sí.

I qui ho montava això?

Això ho montava la mateixa empresa, llogaven un autocar: “Hi ha una excursió. Qui vol anar?” I qui volia anar s’apuntava.

I s’havia de pagar?

Sí, no me’n recordo quan em va costar, s’havia de pagar, sí.

I posaven un autocar i...

Posaven un autocar, venia aquí a l’empresa a buscar-nos i després tornava.

I anaven homes i dones?

Sí, els que eren casats anaven amb la seva dona o les casades amb el seu marit, i ja està.

I això era ja tard, per això o...?

No, això era bastant “antes” de plegar, després ja ho van treure tot. També a la’nny 70 o no sé què, la meva mare va anar “por lo menos” 4 o 5 anys, 4 o 5 vegades, un cop a l’any a Lloret. Això ho pagava el Montepiu del tèxtil, 15 dies a Lloret, i podia anar ella i una acompanyanta, ella se’n portava l’acompanyanta amb ella.

Déu n’hi do.

Sí, i és clar, l’últim any que li va sortir aprovat, jo em tenien que operar i uns dies “antes” em va venir l’avís de que a mi em tenien que operar i no va poder anar. I em va sapiguer greu perquè... li vaig dir: “Mama, m’ha sapigut greu però...” Diu: “No, no, primer l’operació”. Perquè n’hi havien que li deien: “Digue-li al metge que l’operarà que l’operi el mes que ve o l’altre”. Ma mare va dir: “No, el metge ha dit ara i ara”.

Escolti, “pues” es que a mi m’havien dit que les excursions només eren per homes.

No, i per dones. “Bueno”, que n’hi havien que anaven homes, a lo primer sí, ara que ho dius ara me’n recordo, anaven homes, sí, només eren per homes, segons quines excursions, eh? Havien anat a Mallorca, jo perquè ho sentia dir, havien anat a no sé on... Sí, aquestes eren per homes, però després ja posar aquestes d’un dia, però aquestes anaven un cap de setmana o dos dies o tres, no sé què, convinaven les festes, però aquestes eren d’un dia, eren per homes i dones, i aquestes de Lloret que jo t’he dit que ho pagava el Montepio del tèxtil, anaven homes i dones. Ho sé perquè hi havien que tenien al marit i anaven ell i ella, anaven els dos. Normalment anaven més dones que homes, però la persona que tenia al marit es portava al marit, però havia d’haver treballar un dels dos al tèxtil.

Encara que no fos a la fàbrica Tecla Sala? Al ram del tèxtil.

No, hi havien també d’altres fàbriques, però la Tecla Sala com que estava el Peiró, que era el que remenava les coses aquestes cada any, tots els que s’apuntaven anaven, que van haver manifestacions i tot al carrer Aragó, a la Caixa de Jubilacions.

De què les manifestacions?

Manifestacions de les altres fàbriques perquè sempre deien: “La Tecla Sala sempre van i nosaltres no hi anem”. Però aquí com que hi havia el Peiró que era un dels “jefes”: “Qui va de la Tecla Sala?” “Aquesta, aquesta...” “Vinga, aquestes que vagin”. Sí, és veritat. Sí, és veritat, sí. 15 dies i no pagaven res, eh? I estaven en bons hotels, eh?

Això devia ser a l’estiu, no? Era a les vacances?

Al mes d’octubre, a temporada baixa.

I llavors què, no treballaven aquests 15 dies?

No, es que eren les jubilades només, eh?

Ah, les jubilades!

Sí, no, les que estaven treballant res.

O sigui, era per jubilats i jubilades.

Era per jubilats. Les persones que estaven jubilades, clar. Als estius els hi pagaven 15 dies a Lloret, ara, si arribaven allà i elles volien anar a prendre un cafè... em sembla que els hi feien una rebaixa per ser jubilades, o volien fer una excursió facultativa, també els hi feien rebaixa perquè eren jubilats, i volien fer coses diguessim extres, tenien una rebaixa per jubilats, però ara tot això ja no es fa, eh? Ho han tret tot, eh? Ja ho han tret tot.

I també m’havien explicat d’alguna vegada que les havien agafat en un autocar i les havien portat a la platja, aquí a Castelldefels potser.

No ho sé, això ja no ho sé, poder sí.

No, però m’agrada que m’expliqui això perquè la majoria de dones amb les que havia parlat es queixaven de que les excursions només eren per homes i que no hi havia excursions per dones.

Les dones aquí les que feien d’un dia sí, i això del Montepio, que els hi pagava el Montepio del tèxtil, això anaven homes i dones, debien d’haver treballat en el ram tèxtil, eh?

I havies d’estar afiliat al Montepio aquest.

Clar, afiliats estàvem tots, eh? Els pensionistes i els no pensionistes. Si vas allà al Pare Claret, ja veuràs com t'ho treuran desseguida en l'ordinador, del ram del tèxtil, et diran: "Vostè treballava pel "puesto" de... tal dia i tal dia va treballar a l'empresa ..." Hi surt tot el historial, tot l'historial surt. Ara perquè anaem aquí a... la Torrassa, i jo perquè vaig a buscar el certificat de lo que cobro, perquè a mi com que cobro el mínim "pues" per la contribució del pis em fan la rebaixa, "pues" desseguida allà a l'ordinador surt tota la història d'allà on havia treballat. Ho saben tot, no cal que diguis res perquè ho saben tot.

I era bo que hi haguessin aquestes excursions?

Home, jo per mi sí. Aquestes que anaven els jubilats?

No, les altres, les que anaven així de tant en tant.

Jo per mi sí.

Perquè llavors vostès estaven en un lloc diferent de la fàbrica, i estaven més tranquils i xerraven més potser?

No, xerrar... Home, teníem que treballar, no podíem xerrar gaire per això.

Per això, que potser els hi anava bé, no?, de tant en tant sortir.

Sí.

Vull dir, es feia més amistat quan anaven així d'excursió.

Home, és clar, és clar, quan anant d'excursió es fa més amistat. Això sí.

Escolti, i expliqui'm una mica com va ser això del tancament de la fàbrica. Com ho va viure vostè?

Home, jo tenia 43 anys, jo no ho vaig viure gaire bé. Jo bé no ho vaig viure, i com jo "pues" altres persones, n'hi van haver sí, que els que anaven ja cap als 60 anys a aquests els hi va anar "estupendo", però és clar, vaig tindre que aguantar les conseqüències, però per un costat no m'anava bé i per l'altre em va anar bé perquè com que la meva mare ja estava malalta, que ja l'havien operat... que va morir de "càncer de mama" i va estar 8 anys, va ser molt llarg també, "pues" jo a la curta o a la llarga hagués hagut de plegar, perquè ella al final es va quedar que no podia caminar i em van tindre que deixar del Montepio del tèxtil la cadira de rodes, que tenia aquí la cadira de rodes i no podia caminar, no podia baixar... Quan l'havíem de portar al metge havia de vindre l'ambulància a buscar-la i a tornar-la. Jo havia d'haver plegat perquè "llavontes" és clar, la meva germana tenia els 3 fills però eren petits, eren petits, ara ja són grans però "llavontes" eren petits, i tampoc no podia estar a casa seva i aquí. Jo havia d'haver plegat. Em va vindre malament per una cosa i em va vindre bé per l'altra.

I com els hi van dir, com els hi van explicar que la fàbrica...? O vostès ho van veure?

No, no, es que es barrejava que la fàbrica tancava, sí, ja ho deien.

Però vostès que treballaven amb el material notaven que havia baixat...?

No, "hasta" última hora no, a última hora ja... els últims dies ja sí, perquè és clar, ja anaven escorrent les màquines ja, clar, anaven acabant els "pedidos" ja... ja s'acabava.

Això de la "rumologia" aquesta que s'explicava, dels rumors, que es deia?

De què?

De lo del tancament.

De lo del tancament? “Pues bueno”, hi van haver que els hi va anar bé i van haver que no els hi va anar tan bé.

Però quan un preguntava: “I per què tanca la fàbrica?” Què deia la gent?

No sé, no sé perquè... tancava... perquè deien... es rumorejava... al tint com que gastaven tanta aigua, que s’hi havia quedat els pous secs i no tenien aigua. Això va ser lo que es rumorejava, després van fer les piscines aquestes, entre les piscines... “pues” no m’estranya que es quedessin els pous secs, eh? I es rumorejava per això, que si no tenien aigua, perquè és clar, això pel tint necessiten molta aigua, moltíssima, i les piscines se n’en porten molta també, que Déu n’hi do. Que “llavontes” aquí on hi ha les piscines era la casa d’un pagès, una pagesia era, però és clar, al fer les piscines els hi van treure molta aigua a ells, perquè la companyia no els podia servir l’aigua que necessitaven. Això van ser els rumors que es deien.

I vostè que va estar fins els últims dies va veure com va anava plegant la gent, no?

Clar, vam plegar tots el mateix dia. “Bueno”, l’Antonio de la Teresina, aquests es van quedar més temps, els homes, per anar desmontant totes les màquines que havien d’anar treient, deixar tot nèt diguessim. S’ho van portar i van plegar.

Tothom va plegar el mateix dia? Jo pensava que havien anat plegant així de poquet en poquet.

No, no, no, vem plegar... Es van quedar uns quants i van quedar algunes dones també, que jo sàpiga 3 o 4 dones, perquè aquestes eren les que estaven a la rentadora rentant la roba dels homes, la roba dels homes sí que els hi rentaven, i com que ells estaven treient les maquinàries “pues” és clar, aquestes havien d’estar allà per rentar la roba.

I en general això que em deia de que alguns van quedar més contents que d’altres? Què va haver molta diferència amb lo del “finiquito” i tot això i “l’arreglo” de la jubilació pels que eren grans i totes aquestes coses?

El “finiquito” ens van pagar a cada un lo que li tocava, eh? I això de les jubilacions els que eren grans, clar, els hi va anar bé, cobrar dos anys de carnet de “paro” i “llavontes” ja es posaven amb 60 anys a la jubilació. Jo també vaig cobrar dos anys de carnet de “paro”, perquè ja tenia 43 anys jo, i per l’edat vaig cobrar dos anys, però n’hi van haver que només hi van cobrar un any i mig, eh? I després com que jo estava amb la meua mare i estava malalta no sé si vaig cobrar 2 o 3 “prórrogas”, que ara diu que tampoc ho paguen. Jo vaig cobrar dos “prórrogas” de 9 mesos, i una de 6 i una d’un mes, però tenia que fer papers, és clar, perquè ella estava malalta i em pagaven per ella, eh?

Perquè així joves com vostè van haver de quedar moltes dones.

Moltes, moltes, i més joves que jo.

I sap de la gent que més o menys coneixia i tot, la majoria van tornar a treballar o...?

Suposo que alguna deu estar treballant, suposo, la majoria deuen estar encara treballant, però jo com que no les veig...

Perquè vostè després d’haver cuidat a sa mare i tot això, després...

Després vaig tindre de buscar cases per anar a netejar, que jo no ho havia fet mai.

Però no va tornar al ram de la fàbrica ni res relacionat amb el tèxtil.

No, on tenia que anar? Si estaven plegant totes les fàbriques importants d'aquí de Hospitalet, estaven plegant, i l'edat molt malament també, eh? L'edat molt malament, sí, sí.

Clar, va haver de ser fort, no?, treballar 30 anys a la fàbrica i de sobte un dia...

Sí, i després va sortir això que va posar el Felipe González de l'ajuda familiar, que jo quan ho va posar, jo ja tenia 54 anys "allavontes", i em va tocar. M'ho va fer una noia que em van dir, vaig anar-hi, vaig fer els papers i vaig cobrar-ho "hasta" els 60, i el Montepio em va enviar una carta dient-me que havia treballat 30 anys a tal "puesto" i que un cop fes els 60 anys em passaven directament ja la jubilació, i així van fer-ho.

O sigui, que dintre de tot...

Dintre de tot encara... com que tinc tots els papers molt clars i molt bé arreglats vaig acabar de cobrar això de l'ajuda familiar, que no sé si ho paguen ara, i si ho paguen necessiten molts papers, però molts! I jo amb 3 o 4 vaig tindre prou, eh? I vaig passar directament a la jubilació amb 60 anys, i ara en tinc 67.

Escolti, m'havia dit la... M'havia comentat la Teresina que moltes dones van morir de problemes al pulmó i tot això pel cotó...

"Bueno", a mi no m'ha passat mai res. Jo no m'he ofegat mai, però potser n'hi haurien que deuriem agafar asma o coses d'aquestes que s'ofegaven. Jo no m'he ofegat mai.

Escolti, hi ha alguna anècdota o alguna cosa que recordi així que digui: "Ah, "pues" això estaria maco que quedés gravat" o alguna cosa?

"Bueno", jo, si m'ho has de donar el cassette, en tinc un i no em funciona, el cassette, tinc un radio cassette i no funciona. El casset no funciona, la ràdio sí, però "bueno"...

No, dic jo si recorda alguna cosa que li fes gràcia mentres estava treballant a la fàbrica, que digui: "Ah, "pues" això que quedi gravat, que estaria bonic que algun dia algú ho senti", alguna anècdota o alguna cosa que va passar a la fàbrica...

"Bueno", una anècdota... passen moltes, no sé... Un accident que va haver, una cosa triste. Va haver un accident a l'any 69 i aquella persona va morir.

Un home era?

Un home era.

Es aquell de la correatge?

No, un altre, aquell de la correatge no el vaig conèixer. La meva mare sí, sempre ho explicava, que va anar per arreglar una correatge i se'l va enganxar la bufanda i va estar donant voltes a la barra aquella no sé quant, i es va ofegar.

El que vostè diu era el del ascensor?

Sí, el de l'ascensor.

Del montacàrregues?

Sí.

Això m'ho va explicar el Navarro.

El del ascensor. Qui t'ho ha explicat, la Salvadora?

El Navarro.

Ah, l'Antonio?

Sí.

El de l'ascensor, que és una anècdota trista. Va morir, als 8 dies va morir, i vem plegar tota la fàbrica i vem anar tots a l'enterro.

Déu n'hi do.

Però mira, són coses que passen i ja està.

Sí, sí. “Bueno” Carme, moltíssimes gràcies perquè ha estat...

De res, si vols preguntar “algo” més...

No, jo en principi ja... per això li preguntava si hi havia alguna cosa que li fes gràcia d'explicar de més.

“Pues” no recordo.

Perquè jo em sembla que ja estic.

“Bueno”, i coses de parlar i riure amb les companyeres això sí, però “bueno”...

Moltíssimes gràcies per tot.

Per moltes, per desgràcia però “bueno”, què hem de fer?